Orkney

Bartho Hendriksen en Leo Platvoet

Colofon

Orkney
© 2016 Bartho Hendriksen en Leo Platvoet
© 2016 Odyssee Reisgidsen | www.odyssee-reisgidsen.nl
Alle rechten voorbehouden
Niets uit deze website mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Auteurs en serieredactie: Bartho Hendriksen en Leo Platvoet
Met dank aan: Beatrijs van den Bos, Jeroen Hendriksen en Mary Kuiper
Foto's: Bartho Hendriksen tenzij anders vermeld
Kaart: Odyssee Reisgidsen, Culemborg

Odyssee Reisgidsen
Odyssee Reisgidsen levert zijn titels als paperback of als e-book. Paperbacks zijn verkrijgbaar bij de (reis)boekhandel in Nederland en Vlaanderen, via Bol.com of de Odyssee-website. De e-books zijn alleen verkrijgbaar via de Odyssee-website. Daarbij kan de reiziger zijn of haar eigen gids samenstellen.
Uiteraard proberen wij de geboden informatie zo actueel en accuraat mogelijk te houden. Toch kunnen er onvolkomenheden en fouten in de tekst voorkomen. Odyssee aanvaardt daarvoor geen verantwoordelijkheid.

Odyssee zoekt
Naar IJsland, Extremadura, Moldavië of een andere onbekende bestemming aan de randen van Europa of de wereld geweest? En je wilt je bevindingen op papier zetten? Odyssee zoekt de uithoeken van Europa op. Meer informatie: www.odyssee-reisgidsen.nl

Volg Odyssee Reisgidsen op Facebook, Twitter en Instgram
Meld je aan voor de Odyssee Nieuwsbrief via www.odyssee-reisgidsen.nl/news
www.odyssee-reisgidsen.nl, info@odysee-reisgidsen.nl

Foto omslag paperback: Ring of Brodgar
Foto titelpagina: The Old Man of Hoy. Foto Jeroen Hendriksen

ISBN 978-94-6123-0508
NUR 512

Voorwoord

Ten noordoosten van het Schotse vasteland ligt Orkney, een vruchtbare, groene archipel van zo'n zeventig eilanden en eilandjes. Wie de eilanden bezoekt wordt getroffen door de rust, groene heuvels, krijsende vogels op de kliffen, verlaten baaien met brede zandstranden en typisch Schots weer. Vroegere eilandbewoners richtten vijfduizend jaar geleden monumentale bouwwerken op in de vorm van imposante steencirkels, mysterieuze heiligdommen en grafheuvels. Zij lieten complete nederzettingen achter. Ook de Vikingen hebben hun stempel de eilanden gedrukt.

Orkney is een van de minder bekende bestemmingen in Schotland. Mainland, het hoofdeiland met de hoofdstad Kirkwall, ligt op een uurtje varen van het Schotse vaste land. Tijdens je bezoek raak je onder de indruk van de mystieke sfeer, de weidsheid van het landschap en de stilte op de kleinere eilanden. De natuur op de eilanden Hoy en Rousay is overweldigend en leent zich uitstekend voor lange, eenzame wandelingen. Tienduizenden vogels bewonen de kliffen en in de zee zwemmen nieuwsgierige zeehonden en orka's. Wie eenmaal voet op Orkney zet, raakt bevangen door de eilandenkoorts. Na een bezoek aan Mainland wachten de veerboten die je naar een van de kleinere eilanden brengt.
Orkney is magic.
Veel lees- en reisplezier,

Bartho Hendriksen en Leo Platvoet

Tips

Uiteraard houdt Odyssee zich aanbevolen voor reacties van kritische lezers. Zijn er foutieve vermeldingen, wijzigingen in openingstijden, prijzen en dienstregelingen in deze gids? Of moet de route worden aangepast? Ook dat horen we graag! Stuur een mail naar info@odyssee-reisgidsen.nl.

Inhoudsopgave

Een schets van Orkney
Orkney verkennen **7**

Mainland
Odyssee's aanraders **12**
Mainland van streek tot streek **13**
Kirkwall **14**
East Mainland **19**
West Mainland **24**

The Outer Islands
The Outer Islands verkennen **36**
Southern Isles **37**
Inner North Isles: Rousay, Egilsay en Wyre **40**
Shapinsay, Stronsay, Eday en Sanday **43**
Westray, Papa Westray en North Ronaldsay **46**

Orkney tips
Praktische informatie **51**

Kaders
Magnus Erlendsson **15**
Scapa Flow en Churchill Barriers **20**
Orkneyinga Saga **34**

Orkney
ATLANTISCHE OCEAAN
NORTH RONALDSAY
PAPA WESTRAY
WESTRAY
The North Sound
Shetland
SANDAY
ROUSAY
EDAY
EGILSAY
Birsay
WYRE
STRONSAY
Tingwall
Stronsay Firth
SHAPINSAY
MAINLAND
Stromness
Kirkwall
NOORDZEE
GRAEM-SAY
Hoy
Houton
Scapa Flow
HOY
BURRAY
Lyness
FLOTTA
St Margaret's Hope
S WALLS
SOUTH RONALDSAY
Burwick
PENTLAND FIRTH
Aberdeen
Gills Bay
John o' Groats
Thurso
© UvA-K
0
km
25

Orkney verkennen

De kust van Mainland

Ten noordoosten van het Schotse vasteland liggen twee eilandengroepen: Orkney en Shetland. Zes eeuwen lang hebben de eilanden een eigen historie beleefd als vazalstaten van het Noorse rijk. Aan het einde van de 9de eeuw werden de eilanden door koning Harald veroverd en onder bestuur van Noorse edelen (jarls) geplaatst. Orkney werd een belangrijke schakel in het grote zeerijk van de Noren en de jarls bestuurden vanuit hun paleis in Birsay niet alleen Orkney en Shetland, maar ook Caithness en Sudrland (Sutherland) Na de dood van de laatste Noorse jarl, John Harraldson, in 1206 kwam het graafschap in handen van de graven van Angus en later van de Strathearn en Sinclairs. Na de slag bij Largs in 1263 deed Noorwegen afstand van de Hebriden en Sutherland, maar behield Orkney en Shetland. In 1469 huwde prinses Margaretha van Noorwegen met koning James III van Schotland. Zij zou een forse bruidsschat meekrijgen, maar haar vader, koning Christiaan, kon het bedrag niet bijeenkrijgen. Hij bood James III de Orkney-eilanden aan, en later, toen hij het resterende bedrag ook niet bijeen kon brengen, de Shetland-eilanden. Sindsdien zijn de beide eilandengroepen Schots (en later Brits) bezit. De Noorse invloed is nog terug te vinden in de Oudnoorse namen van de eilanden en de plaatsnamen.

> Beyond Britannia, where the endless ocean opens, lies Orkney.
> Orosius, Romeins schrijver, ca. 385-420

Tijdens de beide wereldoorlogen speelden Orkney en Shetland een strategische rol. In Scapa Flow op Orkney lag de Britse vloot voor anker. De ontdekking van grote aardolie- en gasvelden in de Noordzee heeft voor Orkney grote gevolgen

gehad. De olie-industrie bracht werkgelegenheid en inkomsten, maar verstoorde ook het milieu en de traditionele levenswijze. Orkney heeft zich het meest opengesteld voor het toerisme. De eilandengroep heeft een grote verscheidenheid aan prehistorische monumenten; Orkney wordt ook wel het *'Egypte van het Noorden'* genoemd.

Eerste kennismaking

Rust, een bijzondere natuur, historische opgravingen, duizenden krijsende vogels op de kliffen en een grote kans op bewolkt of regenachtig weer, dat zijn de ingrediënten voor een verblijf op Orkney.
Vanaf de veerboot geeft Orkney de indruk van een woeste en bergachtige eilandengroep, een voortzetting van de Schotse Hooglanden. De boot vaart langs de roodbruine kliffen van Hoy met de *Old Man of Hoy* als eilandwachter. Als de boot de baai van Stromness indraait ontplooit zich een zacht glooiend en vooral groen Mainland voor het oog. Het hele eiland lijkt met een deken van groene en voor het kleureffect soms bruine of gele lappen bedekt te zijn. Daartussen strekken zich kleine en grotere meren uit en hebben baaien zich als motten in een deken ingevreten.
Naast de verbindingen van Scrabster naar Stromness en van Gills Bay naar St Margaret's Hope, kun je in het hoogseizoen ook met de veerboot van John O'Groats naar Burwick op het eiland South Ronaldsay (13 km) varen. Vandaar reis je met de bus naar Margaret's Hope en Kirkwall. De veerboot is slechts een passagiersboot en neemt geen auto's aan boord.

Zeventig eilanden

De eilandengroep Orkney, in het Nederlands ook wel de Orkaden genoemd, bestaat uit meer dan zeventig eilanden en eilandjes, waarvan er twintig (semi-)permanent zijn bewoond.
De oppervlakte meet 990 km², waarvan het hoofdeiland Mainland de helft in beslag neemt. Op Mainland woont tachtig procent van de 21.500 inwoners.
Orkney is een van de 32 *council areas* (districten) in Schotland. *Orkney Islands Council* (www.orkney.gov.uk) vormt het eilandbestuur en heeft zijn zetel in Kirkwall. Elke donderdag verschijnt *The Orcadian,* hèt nieuwsblad (sinds 1854) voor de Orkney-eilanden.
Stromness en Kirkwall op Mainland zijn de belangrijkste toeristencentra. De meeste reizigers blijven enkele dagen op Mainland om dan uit te zwermen naar een van de kleinere eilanden. De meeste veerboten varen vanuit Kirkwall, maar ook vanuit Houton, Tingwall en Stromness gaan kleine veerboten naar de tegenoverliggende eilanden.
De Orkney-eilanden zijn regenachtig en mistig, hoewel grote regenbuien nogal eens door de harde wind overwaaien. Er staat vaak een stevige of stormachtige wind en het wordt vrijwel nooit warmer dan 20°C. De winters zijn zacht, het vriest maar zelden. Je kunt goed wandelen op de eilanden al moet je zelf vaak je weg zoeken. Wie met de fiets de eilanden wil verkennen met rekening houden met de wind.
De *Orcadians* spreken nooit over de Orkneys, het is gewoon Orkney. Strikt genomen is Orkney al meervoud omdat de naam afgeleid is van de Oudnoorse naam *Orkneyjar* dat Meeuweneilanden betekent.

Landschap

Het overgrote deel van Orkney bestaat uit oude rode zandsteen (*Old Red Sandstone*) dat 380 miljoen geleden werd afgezet in ondiep water. Het is geen hard gesteente en laat zich gemakkelijk bewerken. Zandsteen is uitermate geschikt als bouwmateriaal. Rond Stromness zijn oudere gesteenten te vinden in de vorm van graniet en gneissen. Lavastromen op Hoy wijzen op vulkanische activiteiten op het eiland. Het landschap van Hoy is vooral gevormd door de gletsjers gedurende de ijstijden. Het landijs verdween 10.000 jaar geleden toen de laatste ijstijd afliep.
Het landschap van Orkney oogt op het eerste oog nogal eenvormig: glooiende heuvels bedekt met heidevelden die uitsteken boven laaggelegen akkers en velden. Bomen ontbreken zo goed als. De kust varieert van steile kliffen – de hoogste klif bij St John's Head op Hoy meet 330 meter – tot zanderige baaien. De eilanden zijn vruchtbaar. Het transport tussen de eilanden is gemakkelijk, beschutte baaien en natuurlijke havens vormen een veilige ankerplaats voor schepen.

Klimaat

Orkney heeft een gematigd klimaat dat sterk beïnvloed wordt door de zee, in het bijzonder door de Golfstroom. De Golfstroom is een krachtige, warme stroming in de Atlantische de Oceaan die zijn oorsprong vindt in de Golf van Mexico. Dankzij de Golfstroom is het klimaat van Orkney (58° NB) veel milder dan op vergelijkbare andere plaatsen op aarde. De gemiddelde temperaturen in de zomer bereiken een waarde van 15° C, de gemiddelde temperaturen in de winter 5-6 ° C. Dankzij de Golfstroom zakken de temperaturen in de wintermaanden zelden onder het nulpunt. Het sneeuwt zelden, hooguit drie tot vier dagen per jaar.
De wind is nadrukkelijk aanwezig op de eilanden. In de wintermaanden stijgt de gemiddelde windsnelheid tot krachtig (6 op de schaal van Beaufort), vaak oplopend tot hard tot stormachtig (7-8). Storm en komen regelmatig voor, maar zijn meestal van korte duur. Zelfs in de zomer staat er bijna altijd wind (3-4).
Mist en nevel kunnen de eilanden teisteren. De mist kan op een warme zomerse dag plotseling uit zee opkomen en het landschap hullen in een grijze deken. Wanneer de wind opsteekt verdwijnt de mist.

Flora en fauna

Vogels

Orkney is een paradijs voor vogelliefhebbers. De *Royal Society for the Protection of Birds* (RSPB) beheert dertien vogelreservaten op de eilanden. Grote aantallen migrerende vogels passeren in de lente en de herfst. In de zomermaanden bieden de kliffen een thuisbasis voor broedende zeevogels, zoals stormvogels, zeekoeten en alken. Marwick Head en Mull Head op het Mainland en Noup Head op Westray zijn populaire sites voor het spotten van zeevogels. Het eiland North Ronaldsay staat bekend als een van de beste plekken om (zeldzame) vogels te spotten. Papegaaiduikers bevolken het ontoegankelijke Sule Skerry (60 km ten westen van Mainland), maar er zijn tal van plekken op de eilanden waar je vogels kunt zien. Steltlopers broeden in de wetlands. Op de heidevelden zie je de blauwe kiekendief en de velduil.